

Говор проф. др Мирка Васиљевића, декана Правног факултета
Универзитета у Београду на комеморативној седници поводом преношења
посмртних остатака Слободана Јовановића из Лондона у Београд

10. децембар 2011. године

Дозволите ми да у својству декана Правног факултета Универзитета у Београду, у години када најстарија универзитетска институција модерне Србије слави двесто трећу годишњицу утемељења, рада и развоја, чији је најстарији члан управо овај факултет, отворим комеморативну седницу посвећену преношењу посмртних остатака, а рекао бих повратку, Слободана Јовановића, једног од највећих интелектуалаца модерне Србије, из Лондона у Београд.

Интелектуалној јавности Србије није потребно подсећање на то ко је био Слободан Јовановић, али нацији генетски склоној лакој заборава и негацији вредности то ипак треба чинити оваквим поводима. Слободан Јовановић: председник Српске краљевске академије наука, ректор Универзитета у Београду, правник, декан и професор овог факултета, уставноправни писац, историчар, правни теоретичар, политиколог, социолог, компаративиста, биограф, портретиста, стилиста. Организовање низа активности у вези са преношењем посмртних остатака Слободана Јовановића од стране Српске академије наука и уметности, Универзитета у Београду и Правног факултета Универзитета у Београду, уз велику подршку Министарства спољних послова и Амбасаде Србије у Лондону те Српске православне цркве, отуда, представља знак да институције културе своју часну обавезу неговања и трајне афирмације националних вредности извршавају постојано и опомињући. Опомињући да мала држава оскудних интелектуалних ресурса не сме више себи дозволити да своје перјанице, ма у ком времену и ма по ком налогу, одлуком свог суда, извршиоца политичке (зло)воље, осуди као „издајника и ратног злочинца“ на вишегодишњу робију (конкретно двадесетогодишњу), уз губитак свих политичких и грађанских права, конфискацију целокупне имовине и губитак држављанства ради затирања и имена и дела. У противном, епитет „мале државе“ неће више бити само квантитативан, већ квалитативно-вредносан.

Слободан Јовановић родио се у Новом Саду 1869. године (тада Аустро-Угарска), где је његов отац Владимир живео као политички изгнаник из Србије, познат као ватрени предводник најзначајнијег национално-револуционарног покрета XIX века у Србији и Војводини – Уједињене омладине српске. Син Владимира Јовановића први је Србин који је понео име Слободан, по жељи оца, који је и своју кћер назвао неубичајеним именом Правда. Слободан Јовановић у трећој години постаје Београђанин. У Београду завршава основну школу и Прву београдску (касније мушку) гимназију. Као државни питомац (стипендиста) уписује се на Правни факултет у Женеви 1887. године. Као студент, посебно се посвећује изучавању јавног права, те са непуних двадесет година пише запажен теоријски рад о демократији пишући: „демократији се уписује у добре стране што учи народ да сам собом управља, а у мане јој се рачуна што се врло лако измеће у демагогију“. Студије права окончава 1890. године, годину дана проводи на „париском универзитету“ изучавајући јавно право, а након тога пет година ради у Министарству иностраних дела. Паралелно се посебно занимао за лепу књижевност, књижевну критику и приказе, на којим пољима је и имао прве важније „пробе пера“.

Године 1897. изабран је за ванредног професора (са непуних двадесет осам година) државног права (касније преименованог у уставно право) на Правном факултету београдске Велике школе (претече Универзитета у Београду), што је доказ угледа који је већ тада уживао као млад научни посленик. Године 1905. изабран је за редовног професора (са својих тридесет пет година). Исте године изабран је и за дописног члана Српске краљевске академије, а 1908. и за „правог“ (по данашњој терминологији „редовног“) члана. На Правном факултету Слободан Јовановић, наследивши на катедри Милована Миловановића, постаје прави утемељивач и неоспоран ауторитет науке уставног права у Србији. На овом факултету остаје све до 1940. године, кад је пензионисан. У два маха изабран је и за декана овог факултета (школске 1904/05. и 1909/10. године). У време Балканских и Првог светског рата прекида рад на Факултету и у Академији, а као војни обвезник бива именован за шефа пресбириа при Врховној команди. За време кратког периода мира бива изабран за ректора Универзитета у Београду. Због свог става према Солунском процесу уклоњен је с дужности шефа ратног пресбириа и

распоређен на рад у Министарству иностраних дела. Учествује као експерт на Конференцији мира у Паризу. За све ово време, као и двадесетак међуратних година, Слободан Јовановић неуморно ради пишући и објављујући бројне радове из области права, опште и националне историје, историје политичких доктрина, социологије, бројне чланке, приказе књига и др. Непрекидно је и веран сарадник „Архива за правне и друштвене науке“, као и „Српског књижевног гласника“. Дела Слободана Јовановића, писца ненадмашног стила и језика, читају се, нека то буде поновљено по ко зна који пут, с уживањем. За ректора Универзитета у Београду бива поново изабран 1920. године, а председник Српске краљевске академије постаје 1928. године и остаје три године – до 1931. године. У времену између 1932. и 1936. године, у издању издавача „Геца Кон“, излазе у седамнаест томова Сабрана дела Слободана Јовановића.

На Оснивачкој скупштини Српског културног клуба, чији је задатак био да „ради на неговању српске културе у оквиру југословенства“ (политичким догађањима и међународним приликама проширен и ангажовањем у актуелним збивањима на политичком пољу), 1937. године бива изабран за његовог председника. Позив да се прихвати места у влади упућен му је као председнику Српског културног клуба, али и као неоспорном ауторитету у науци и јавном животу, што постаје у својству потпредседника југословенске владе генерала Душана Симовића, након мартовских демонстрација 1941. године, као једина нестраначка личност, са своје седамдесет две године, поводећи се „за дубоким осећањем дужности тако типичним за њега“. Након капитулације Југославије, у овом својству „најскромнији човек у овој нескромној земљи“, са избегличком владом напушта, како се доцније испоставило, своју земљу заувек. У ратним годинама био је годину и по дана председник те владе, а онда поново њен потпредседник. Као председник избегличке владе имао је више проблема: односи са Хрватима, односи са Двором, односи са домаћинима – Енглезима (ниједан службени сусрет с Черчилом), односи с Југословенском војском у отаџбини Драже Михаиловића и грађански рат у отаџбини, односи у влади и др. Што политичке околности, спољне и унутрашње, што недостатак практичног политичког искуства у вођењу политичких игара, учиниле су да један професор права и научник неоспорног ауторитета, доживи практични неуспех у бављењу политиком

и да у једној прилици на питање једног свог пријатеља која је најгора влада у нашој историји одговори са себи својственим осећајем за иронију: „Ова моја!“ Након познатог исхода Другог светског рата, средином 1946. године бива оптужен, са укупно још двадесет четири оптужена, са Дражом Михаиловићем на челу, оглашен кривим и осуђен у одсуству на „двадесетогодишњу робију с принудним радом” у својој седамдесет седмој години живота. Бесмисленом пресудом Војног већа Врховног суда ФНРЈ проглашен је „издајником и ратним злочинцем!“. Преминуо је 12. децембра 1958. године, у Лондону, у својој деведесетој години.

Данас „поништење пресуде није потребно Слободану Јовановићу – ми смо ти којима је катарза неопходна“, пише с правом академик Миодраг Јовичић. У очекивању тог чина, делимична рехабилитација Слободана Јовановића, упркос још тада присутним снажним политичким отпорима посусталог и одлазећег комунистичког режима, под притиском институција културе (међу којима је био и овај факултет) и интелектуалне јавности, учињена је објављивањем Сабраних дела, у дванаест томова, 1990. године (једанаест хиљада примерака), у издању БИГЗ-а и Српске књижевне задруге, која су приредили Радован Самарцић и Живорад Стојковић. Следећи корак ка том чину учинио је такође овај факултет већ следеће 1991. године организовањем научног скупа посвећеног његовом делу. Наредне године овај амфитеатар II, у којем је Слободан Јовановић држао предавања, добио је његово име. Годину касније, дакле 1993. године, издавачко предузеће „Принцип“, чије је оснивање било мотивисано управо тим циљем, објављује књигу „Сто најзнаменитијих Срба“, међу које је укључен и Слободан Јовановић. За тај друштвено-политички тренутак био је то врло храбар, а данас смо томе сведоци, и визионарски потез.

Корак даље у овом правцу, после нових година грађанског рата у бившој Југославији, учинио је опет овај факултет заједно са Српском академијом наука и уметности, 1997. године, организацијом научног скупа посвећеног Слободану Јовановићу са педесетак научних реферата и саопштења који покривају различите области његовог научног стваралаштва. Овај научни скуп усвојио је поруку упућену властима са три захтева: први, поништење пресуде Слободану Јовановићу и стављање ван снаге свих њених последица (што је након доношења одговарајућег закона и учињено 2007. године доношењем одлуке Окружног суда у

Београду, чиме је пресуда којом је осуђен на робију и губитак части проглашена ништавом); други, пренос његових посмртних остатака у Србију и организовање сахране на достојан начин, што се догађа данас и, трећи, постхумно проглашење за почасног грађанина Београда и називање једне улице или трга његовим именом, што је једним делом учињено у априлу ове године када је одлуком Скупштине града Београда плато испред Правног факултета понео име Слободана Јовановића. Свим овим активностима прикључивао се и Правни факултет и подржавао их. Нека не остане незабележено и да је овај факултет објавио 2004. године из пера академика Миодрага Јовичића књигу *Слободан Јовановић – илустрована монографија*, као и да је 2008. године, из пера Александра Павковића, издао књигу *Слободан Јовановић – један несентименталан приступ политици*, која је и промовисана на овом факултету јуна те године. Током децембра 2009. и јануара 2010. године у читаоници Библиотеке Правног факултета била је постављена изложба поводом 140-годишњице рођења Слободана Јовановића, која је после тога, логично, постала саставни део овог амфитеатра. Проф. др Јовица Тркуља и господин Маринко Вучинић представили су истим поводом књигу „Савременици о Слободану Јовановићу“ коју су заједно приредили, а која је издање овог факултета. Том приликом приказана је и емисија Радио Телевизије Србије „Осврт на живот и дело Слободана Јовановића“.

Слободан Јовановић, заједно са Томом Живановићем и Живојином Перићем, опште је сагласје, спада у водећи трио највећих и нијансирано оригиналних правних писаца (у мери у којој право као друштвена наука то уопште и може бити) које је ова земља изнедрила. Ако у овом трију примат у оригиналности свакако, са својом синтетичком правном филозофијом и теоријом правне трипартиције, има Тома Живановић, такође професор овог факултета, онда по ерудицији, језику, стилу, свестраности и компаративности такав примат свакако заслужује Слободан Јовановић. Неуспео излет у политику, који одражава његов морални кредо обележен узвишеним осећајем „дужности према држави“, овоме ништа не одузима. Означавањем једног од својих највећих амфитеатара именом овог великана српске правне и друштвене мисли, као и организовањем и учешћем у данашњим и у низу других активности, поменутих и непоменутих, у брисању трагова и обележја наше националне и државне срамоте, чија је погрешна мета била и једна оваква

личност, а у историјском и вредносном смислу права мета је, по логици правичности, сам извршилац, овај факултет је показао и показује да зна да правом мером вреднује и да на одговарајуће место у својој и националној историји и памћењу постави своје посленике, присвајајући их у мери свог доприноса њиховој снази и величини и признајући им истовремено националне и државне домете и величине у мери општег сагласја.

Надам се да данашњим догађајима Правни факултет Универзитета у Београду, како то и доликује институцијама које трају и дају, на још један начин испуњава дуг који има према овом корифеју, а одужићемо га сви заједно ако, уз ово, непрестано у свој лични и заједнички посао уносимо, колико год можемо, и истрајности, истинољубивости, правдољубивости, искреног патриотизма и самопрегора који је наш, у свему велики, професор Слободан Јовановић уносио у своја дела.